

■ فرایند قانونگذاری در ترکیه امروز

دفتر بررسی‌های سیاسی - اجتماعی

با آغاز مطلق العنانی‌های «سلطان عبدالحمید دوم»، در سال ۱۲۵۹ ش/ ۱۸۸۰ م امپال سلطان لگد کوب شد، تا آنکه سرانجام بر اثر فشارهای مردم و گروه‌های سیاسی، در سال ۱۲۸۷ ش/ ۱۹۰۸ م اعاده شد.^۱ در سال ۱۹۲۰ م، هنگامی که ترکیه درگیر مسائل سیاسی و نظامی و جنگ‌های استقلال و بیرون راندن خارجیان بود،

۱- پیشینه نهاد قانونگذاری در ترکیه نخستین قانون اساسی ترکیه - به معنی امروزی آن - در سال ۱۲۵۵ ش/ ۱۸۷۶ م و در زمان «سلطان عبد الحمید دوم» تنظیم و تدوین شد و به موجب آن پاره‌ای حقوق فردی به مردم اعطا و حدود اختیارات قسوة مقننه و مجریه تعیین شد. این قانون اساسی چندان مرعی و مجری نماند و

پیشینهٔ مجلس ملی

۱۳۰۳ش/۱۹۲۴م صورت داد. به موجب یک مادهٔ اصلاحی، مجلس نمایندگان نیز به وجود آمد و پارلمان ترکیه مرکب از دو مجلس شد سپس کمیتهٔ اتحاد ملی با توافق پارلمان، قانون اساسی جدیدی طرح ریزی کرد و به تصویب رساند که این قانون از ۱۷ تیر ۱۳۴۰ش/۶ ژوئیهٔ ۱۹۶۰م اجرا شود.

قانون اساسی سال ۱۳۴۰ش/۱۹۶۱م عکس العملی در مقابل سلطهٔ داروغه‌وار «عدنان مندرس» بود و ترکیه را کشوری مبتنی بر اندیشهٔ ملی، دموکراتیک و غیردینی معرفی می‌کرد که باید بنا بر قوانین (اومانیستی) مبتنی بر حقوق بشر اداره شود. مهم‌ترین نقص و ضعف این قانون اساسی عبارت بود از: تعبیهٔ قوهٔ مجریه‌ای ضعیف، قوهٔ مقننه‌ای ناکارای، قوهٔ قضائیه‌ای بیش از حد نیرومند و دادگاه‌هایی که از نظر داخلی کاملاً مستقل بودند و بالاخره فقدان ضوابط و موانعی بر سر راه رویش شتابان گروه‌های سیاسی. این قانون اساسی علاوه بر ۱۵۷ مادهٔ اصلی و ۱۱ مادهٔ موقت، شامل ضمیمهٔ مفصلی از حقوق اساسی و مجموعه‌ای از تمهیدات و پیش‌بینی‌های مربوط به رفاه اجتماعی و نیز متضمن تحدیداتی برای اختیارات قوهٔ مجریه و تمهیدات سنجیده‌ای برای مقابله و موازنه میان قوای مجریه، مقننه و قضائیه بود.^۳

این قانون اساسی نیز در سال‌های ۱۳۵۰، ۱۳۵۲، ۱۳۵۳ش/۱۹۷۱، ۱۹۷۳ و ۱۹۷۴م جرح و تعدیل شد و برخی از مواد

«مصطفی کمال» (آتاتورک) با صدور فرمانی در فروردین ۱۲۹۹ش/مارس ۱۹۲۰م، مجلس کبیر ترکیه را تشکیل داد و قانون اساسی جدیدی تنظیم و به مجلس کبیر ترکیه تسلیم کرد. این قانون اساسی در دی‌ماه ۱۲۹۹ش/ژانویه ۱۹۲۱م به تصویب رسید و به موجب آن، حاکمیت بدون هیچ قید و شرطی به ملت داد که مجلس کبیر آن را اعمال می‌کرد.

در آبان ۱۳۰۲ش/اکتبر ۱۹۲۳م، رژیم جمهوری در ترکیه برقرار شد، مجلس کبیر ملی آتاتورک را رئیس جمهور تعیین کرد و قانون اساسی سال ۳۰۰ش/۱۹۲۱م با مختصر اصلاحاتی تنفیذ شد، ولی در سال ۱۳۰۳ش/۱۹۲۴م قانون اساسی جدیدی به تصویب مجلس کبیر ملی رسید. به موجب این قانون اساسی، قوهٔ مقننه فقط یک مجلس داشت و در رأس قوهٔ مجریه رئیس جمهور بود و امور قضائی کشور را در دادگاه‌های مستقل به نام ملت اداره می‌کرد. در تهیهٔ قانون اساسی سال ۱۳۰۳ش/۱۹۲۴م قانون اساسی لهستان که بسا الهام از قانون اساسی سال ۱۲۵۴ش/۱۸۷۵م فرانسه تهیه شده بود، پایه و اساس قرار گرفت.^۲ بعد از اردیبهشت ۱۳۳۹ش/مه ۱۹۶۰م و متعاقب یک رشته بحران‌های داخلی و سقوط دولت وقت ترکیه به دست نظامیان، کمیتهٔ اتحاد ملی قدرت را به دست گرفت و جرح و تعدیلاتی در قانون اساسی سال

آن، اصلاح یا حذف شد و یا مواد تازه‌ای به آن اضافه گردید. همین قانون بود که قبل از تدوین قانون اساسی جدید مورد توجه و عمل قرار می‌گرفت.

۲- قانون اساسی جدید ترکیه

به دنبال کودتای نظامی ۲۳ شهریور ۱۳۵۹ ش/ ۱۲ سپتامبر ۱۹۸۰ م شورای امنیت ملی به ریاست «ژنرال اورن» که رئیس حکومت بود با عضویت نخست وزیر، رئیس ستاد ارتش، فرماندهان نیروهای مسلح و وزرای ذی‌ربط وظایف مجلس کبیر ملی این کشور را بر عهده گرفت. در خرداد ۱۳۶۰ ش/ ژوئن ۱۹۸۱ م این شورا، «شورای مشورتی ملی» ۱۶۰ نفره‌ای را منصوب کرد که کمیته قانون اساسی آن مسئول تدوین قانون اساسی جدید بود. ۴۰ تن از این افراد را شورای امنیت ملی منصوب کرده بود و ۱۲۰ نفر دیگر را نیز شورای امنیت ملی از میان افراد معرفی شده از سوی فرمانداری نظامی ۶۷ استان یا ایالت کشور برگزیده بود. پیش‌نویس قانون اساسی مورد نظر در ۲۹ تیر ۱۳۶۰ ش/ ۱۷ ژوئیه ۱۹۸۱ م انتشار یافت. در ۲۵ مهر ۱۳۶۰ ش/ ۱۵ اکتبر ۱۹۸۱ م مجلس مؤسسانی برای بررسی و تدوین نهایی قانون اساسی مزبور تشکیل شد که ۱۶۰ عضو شورای مشورتی ملی به علاوه ۵ عضو شورای امنیت ملی در آن عضویت داشتند. یک روز پس از تأسیس مجلس مؤسسان تمامی احزاب سیاسی کشور منحل شدند، در حالی که همه سیاستمداران و

دست‌اندرکاران سابق سیاست از صحنه کنار گذاشته شده و از شرکت در انتخابات آینده منع گردیده بودند.^۴ پیش‌نویس قانون اساسی جدید نیز در ۱۸ آبان ۱۳۶۱ ش/ ۷ نوامبر ۱۹۸۲ م طی referendum تأیید شد که در آن ۹۸ درصد از رأی‌دهندگان رضایت خود را از قانون اساسی جدید اعلام کرده بودند.^۵

جالب اینجاست که پیش‌نویس قانون مذکور قبل از referendum، از طرف محافل آگاه مختلف قانونی خواننده شده بود که اختیارات بیش از حدی برای رئیس جمهور قایل شده و در مقابل آزادی‌های سیاسی و شخصی محدودی به اتباع ترکیه داده است، البته در توضیح شرکت گسترده مردم در این انتخابات، این مطلب را نباید از نظر دور داشت که شرکت نکردن مردم در این referendum، جرم به حساب آمده و برای آن مجازات‌هایی نیز تعیین شده بود.^۶ در بند ۱ بخش ۶ قانون مذکور مقرر شده بود:

با تأیید پیش‌نویس قانون اساسی از طرف ملت، رئیس شورای امنیت ملی به مدت هفت سال به ریاست جمهوری برگزیده می‌شود.^۷

و بدین ترتیب «ژنرال اورن» هفتمین رئیس‌جمهور (اولین رئیس‌جمهور بعد از کودتای ترکیه) شناخته شد و برای مدت هفت سال به این سمت برگزیده شد و خود را پیرو تمام‌عیار «آتاتورک» معرفی کرد. در قانون اساسی جدید رئیس‌جمهور بر خلاف گذشته، نقشی تشریفاتی نداشت بلکه

پیشینهٔ مجلس ملی

۳- قوه مقننه در ترکیه (نهاد قانونگذاری):

۱-۳- شرایط انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان

تا قبل از این که «عصمت اینونو» لایحه اصلاحیه ۱۶ آذر ۱۳۱۳ ش/ پنجم دسامبر ۱۹۳۴ م را تقدیم مجلس کند، سن بلوغ سیاسی ۱۸ سال و حق انتخاب و نامزد شدن تنها ویژه مردان بود. لیکن با تصویب لایحه مذکور، سن بلوغ سیاسی به ۲۲ سال تغییر یافت و زنان نیز حق برگزیده شدن و انتخاب کردن یافتند. در قانون اساسی فعلی نیز محدودیت جنسی پیشینی شده و سن انتخاب کنندگان ۲۱ سال و سن انتخاب شوندگان ۳۰ سال قید شده است. در این قانون خدمت کنندگان در ارتش، دانش آموزان مدارس نظامی، افراد بازداشتی و محکومان به حبس، از حق انتخاب محروم شده‌اند.

اشخاص ذیل نیز بر طبق ماده ۷۶ قانون اساسی ترکیه به طور کلی از نامزدی «مجلس کبیر ملی» ترکیه محروم‌اند:

۱- کسانی که تحصیلات مقدماتی نداشته باشند؛

۲- کسانی که به موجب قانون از سمت قانونی یا انجام خدمات دولتی محروم شده‌اند؛

۳- کسانی که دوره نظام وظیفه عمومی را طی نکرده‌اند؛

۴- کسانی که مرتکب جرایم عمومی، اختلاس، ارتشاء، دزدی، کلاهبرداری،

قدرت واقعی در دست او بود. در این قانون قوه مقننه نهادی به نام «مجلس کبیر ملی» داشت که جایگزین دو مجلس قبلی شده بود. در سال ۱۳۶۲ ش / ۱۹۸۳ م احزاب آزاد تشکیل شد و در انتخابات عمومی، حزب «مام میهن» (آناوطن) که در رأس آن «نورگوت اوزال» قرار داشت با کسب ۷۸۲۳۸۲ رأی و ۲۱۲ کرسی نمایندگی، بیشترین آرا را به خود اختصاص داد و حزب «مردم» (خلق) ۱۱۷ کرسی و حزب «دمکراسی ملی» ۷۱ کرسی مجلس را کسب کردند.^۸ «اوزال» از طرف «اورن» مامور تشکیل کابینه شد و از آن زمان به بعد، حکومت ترکیه را در دست گرفت، تا این که در سال ۱۳۶۹ ش / ۱۹۹۰ م به ریاست جمهوری برگزیده شد. به موجب قانون اساسی فعلی، ترکیه حکومت جمهوری لائیک و رژیم پارلمانی چند حزبی دارد.

قانون اساسی فعلی ترکیه مصوب ۱۲ سپتامبر ۱۹۸۰ م هفت فصل و صد و هفتاد و هفت ماده دارد و در مقدمه آن چنین آمده است:

این قانون اساسی نزد ملت ترک و فرزندان میهن پرست و آزاده خواه آن به امانت سپرده می‌شود. امید این که با تجسم و درک صحیح تفسیر و اجرای مناسب کلام، روح، عقاید، مقاصد و تصمیمات ارائه شده در آن، احترامی در خور وفاداری مطلق به عمل آید.^۹

دادگاه استیناف^{۱۱} انتخاب می‌کند و پنج تن دیگر را مجلس عمومی شورای ایالتی با رأی مخفی و با داشتن اکثریت مطلق، از بین اعضای این مجلس انتخاب می‌کند. رئیس و نایب‌رئیس نیز با رأی مخفی و کسب اکثریت مطلق از بین اعضا انتخاب می‌شوند. از بین اعضای شورای عالی انتخابات (منتخب دادگاه عالی استیناف و شورای ایالتی)، به قید قرعه دو نفر از هر گروه عضو علی‌البدل تعیین می‌شوند. رئیس و نایب‌رئیس شورای عالی انتخابات در این قرعه‌کشی شرکت داده نمی‌شوند. شیوه عمومی عملکرد و نظارت بر فرآیندوم در مورد اصلاحات قانون اساسی نیز مشابه مقررات مربوط به انتخابات نمایندگان است.^{۱۲}

۳-۳-۳- گشایش و تعطیل مجلس

مجلس اعلای ملی ترکیه بر اساس برنامه، در ۱۱ شهریور اول سپتامبر هر سال تشکیل می‌شود و در طی سال، ممکن است حداکثر سه ماه تعطیلی داشته باشد. در طول تعطیلی یا مرخصی نمایندگان مجلس، ممکن است رئیس‌جمهور بر اساس نظر خود یا درخواست هیئت‌وزیران، نمایندگان مجلس را به کار فراخواند.

رئیس مجلس نیز می‌تواند بر اساس نظر خود یا با تقاضای کتبی $\frac{1}{5}$ نمایندگان، مجلس را به کار فراخواند. در صورتی که مجلس اعلای ترکیه در طول تعطیلی یا مرخصی به کار خوانده شود، نمی‌تواند بدون اولویت دادن به مسئله‌ای که موجب

جعل اسناد و خیانت در امانت شده‌اند؛ ۵- محکومان به یکسال زندان یا بیشتر، اگر چه عفو شده باشند. اشخاص زیر نیز تنها در صورت استعفا از سمت خویش حق نامزد شدن را دارند: دارندگان مشاغل چون قضاوت، وکالت عمومی، اعضای نهادهای عالی قضائی و هیئت‌های آموزشی، مؤسسات عالی تربیتی، خدمتگذاران کشوری، سازمان‌ها، شرکت‌های دولتی و سایر کارکنان دولتی که بنا به نوع خدمتشان کارگر محسوب نمی‌شوند و شاغلان نیروهای نظامی.^{۱۰}

۳-۲- شورای عالی انتخابات

انتخابات اداره عمومی و نظارت نهادهای قضائی انجام می‌شود. شورای عالی انتخابات تمامی اقدامات اجرایی را به منظور تضمین برگزاری مناسب و منظم انتخابات از آغاز تا پایان آن انجام می‌دهد و تحقیق و تصمیم‌گیری درباره شکایات رسیده در مورد تخلفات (قبل و بعد از رأی‌گیری) و تعیین زمان برگزاری انتخابات مجدد مجلس اعلای (کبیر) ملی ترکیه را اتخاذ می‌کند. هیچ اعتراضی از سوی هیچ مقامی به تصمیم شورای عالی انتخابات وارد نیست و قدرت و عملکرد شورای عالی انتخابات و دیگر انجمن‌های انتخاباتی را قانون معین می‌کند.

شورای عالی انتخابات مرکب از هفت عضو اصلی و چهار عضو علی‌البدل است. شش تن از اعضای آن را مجلس عمومی

پیشینه مجلس سنا

اعضای هر دو مجلس واگذار می‌شد و منحصراً مجلس شورای ملی حق سؤال و استیضاح داشت.

مستعاقب کودتای شهریور ۱۳۵۹ ش/ سپتامبر ۱۹۸۰ م، هیئت حاکمه نظامی کشور، این پارلمان دو مجلسی را تعطیل کرد. با تفسیر قانون اساسی جدید در سال ۱۳۶۱ ش/ ۱۹۸۲ م، پارلمان جدید یک مجلسی تحت همان نام جانشین پارلمان دو مجلس قدیمی شد. ۱۴ بر طبق ماده ۷۵ قانون اساسی ترکیه، مجلس اعلائی ملی این کشور مرکب از ۴۰۰ نماینده است که با رأی عمومی ملت انتخاب می‌شوند.^{۱۵}

در انتخابات سال ۱۳۶۶ ش/ ۱۹۸۷ م، طی اصلاحیه‌ای، تعداد اعضای مجلس اعلائی ملی به ۴۵۰ نفر رسید.^{۱۶} در انتخابات آبان ۱۳۷۰ ش/ اکتبر ۱۹۹۱ م که حزب راه راست (TPP) توانست با کسب ۲۷ درصد از آرا، ۱۷۸ کرسی نمایندگی را تصاحب کند، تغییری در تعداد اعضای مجلس اعلائی ملی صورت نگرفت.^{۱۷} اما طی انتخابات اخیر که در تاریخ ۵ دی ماه ۱۳۷۴ ش/ ۲۴ دسامبر ۱۹۹۵ م صورت گرفت، تعداد اعضای مجلس اعلا به ۵۵۰ عضو افزایش یافت.

اصل ۷۷ قانون اساسی ترکیه تأکید می‌کند که انتخابات مجلس اعلا هر ۵ سال یک بار برگزار شود. ممکن است بر اساس شرایط مندرج در قانون اساسی و با تصمیم رئیس جمهور انتخابات جدید قبل از این مدت نیز صورت گیرد. نماینده‌ای که دوره

فراخوانی شده است، مجدداً فعالیتش را تعطیل کند.^{۱۳}

۳-۴- ترکیب قوه مقننه در ترکیه

پیش از کودتای نظامی شهریور ۱۳۵۹ ش/ سپتامبر ۱۹۸۰ م، مجلس اعلائی ملی ترکیه، نهاد قانونگذار این کشور، از دو مجلس (شورای ملی (ملیت مجلسی) و سنای جمهوری (جمهوریت سنا تاسو) تشکیل می‌شد. در مجلس (شورای ملی) ۴۵۰ نماینده به نسبت جمعیت هر ولایت و برای مدت ۴ سال انتخاب می‌شدند. مجلس سنای جمهوری ۱۸۴ سناتور داشت می‌شد که حدود ۱۵۰ نماینده طی انتخابات عمومی برای مدت ۶ سال انتخاب می‌شدند و هر دو سال یک بار، یک سوم این عده تعویض می‌گردیدند. علاوه بر این عده، حداکثر ۱۵ سناتور را رئیس جمهور تعیین می‌کرد و عده نامحدودی سناتور مادام‌العمر از جمله اعضای سابق کمیته وحدت ملی و رؤسای سنای جمهوری، اعضای این مجلس بودند.

هر یک از اعضای مجلس اعلائی ملی می‌توانست طرح‌های قانونی برای تصویب به مجلس تقدیم کند، ولی تمام لوایح قانونی، نخست باید در مجلس (شورای ملی) بحث و بررسی می‌شد. در مورد مسائل مورد اختلاف دو مجلس (سنا و شورای ملی) که حصول توافق در آن ممکن نبود، تصمیم‌گیری نهایی به کمیته مختلطی از

۳-۵- حد نصاب برای تشکیل جلسات و اخذ تصمیمات

مجلس اعلای ملی ترکیه با حضور حداقل $\frac{1}{3}$ اعضا تشکیل جلسه می‌دهد و با اکثریت مطلق اعضای حاضر در جلسه تصمیم می‌گیرد. حد نصاب لازم برای تصمیم‌گیری تحت هیچ شرایطی نباید از $\frac{1}{3}$ به علاوه یک کل اعضا کم‌تر باشد. اعضای هیئت وزیران ممکن است در مواقعی که قادر به حضور در مجلس نیستند، وزیرری را به نمایندگی از سوی خود به منظور رأی دادن از طرف آنان به مجلس معرفی کنند. هر چند یک وزیر با احتساب رأی خود، حق ندارد بیش از دو رأی را بدهد.^{۲۱}

۳-۶- وظایف و اختیارات پارلمان ترکیه

الف - وضع و اصلاح و لغو قوانین:

حکومت ترکیه سیستم تفکیک قوا ندارد و علی‌رغم این که حاکمیت مردم در خصوص قانونگذاری طبق قانون اساسی به مجلس واگذار شده است اما به موجب ماده ۸۸، در کنار مجلس به هیئت‌وزیران نیز قدرت قانونگذاری داده شده است، اما با توجه به مواد ۹۱ و ۱۱۵ و ۱۲۴ قانون اساسی، این حق هیئت‌وزیران محدود است به:

- ۱- صدور احکام با پشتوانه قانونی؛
- ۲- وضع مقررات مربوط به شیوه اجرای قوانین یا طراحی امور تنظیم شده قانونی در چارچوب قوانین موجود، که این قوانین مانند قوانین مصوب پارلمان به اعضای

نمایندگی‌اش به پایان رسیده باشد می‌تواند دوباره انتخاب شود. در مواقعی که تصمیم به انتخابات جدید گرفته می‌شود، مجلس تا برگزاری انتخابات جدید، به قوت خود باقی می‌ماند.^{۱۸}

مجلس اعلای ملی ترکیه یک رئیس دارد که از میان نمایندگانی که پس از ده روز از گشایش مجلس نامزد احراز سمت ریاست مجلس شده باشند، با کسب $\frac{2}{3}$ اکثریت کل آرای اعضا در نوبت اول و دوم و اخذ اکثریت مطلق در نوبت سوم، انتخاب می‌شود. در صورت عدم حصول چنین اکثریتی، در نوبت چهارم میان دو تن از نامزدانسی که بیشترین رأی را کسب کرده‌اند، رأی‌گیری می‌شود و فردی که بیشترین رأی را به دست آورد، انتخاب می‌گردد. این انتخابات باید ظرف ده روز پس از پایان مهلت ثبت نام نامزدها صورت پذیرد.^{۱۹}

همچنین مجلس اعلای ملی ترکیه هیئت رئیسه‌ای متشکل از: رئیس مجلس، نواب رئیس، منشیان و اعضاء اداره‌کننده دارد که از میان اعضای مجلس انتخاب می‌شوند. رئیس و نواب رئیس مجلس اعلای ملی نمی‌توانند در فعالیت‌ها و مذاکرات حزب سیاسی یا گروه حزبی که آنها در آن عضویت دارند در داخل و خارج مجلس شرکت کنند مگر در مواردی که از وظایفشان باشد. در این حالت، رئیس مجلس یا نایب رئیس که ریاست جلسه را بر عهده دارد، بدون حق رأی در این جلسات حاضر می‌شود.^{۲۰}

پیشینه و جایگاه مجلس نمایندگان

اجرا می‌شود و نیاز به توافق مجلس ندارد.^{۲۳}

ج - نظارت پارلمانی: مجلس این حق را با رأی اعتماد هنگام شروع به کار و انجام وظیفه، سؤالات، پیگیری‌های پارلمانی، مباحثات عمومی، استیضاح و بازجویی پارلمانی اعمال می‌کند.^{۲۴}

د - تفویض اختیار به هیئت دولت به منظور صدور احکام حکومتی با داشتن پشتوانه قانونی در موارد خاص: هیئت وزیران با اجازه مجلس ترکیه، برای صدور احکام حکومتی با داشتن پشتوانه قانونی مختار است و در زمینه حقوق و وظایف فردی و سیاسی، صرفاً در دوران حکومت نظامی و اعلام وضعیت فسوق العاده رئیس جمهور اعلام می‌شود، اختیار صدور احکام حکومتی پشتوانه قانونی دارد.

زمان، حدود، تنفیذ اختیار، اصول احکام پشتوانه قانونی دارد و این که آیا بیش از یک حکم در همان زمان صادر می‌شود یا خیر را قانون معین می‌کند.

استعفا یا سقوط هیئت وزیران یا اتمام دوره قانونگذاری، موجب فسخ یا اتمام دوره اختیار و گذار شده نمی‌شود. مجلس قبل از پایان دوره تعیین شده، این موضوع را که آیا قدرت قانونی مذکور پایان یافته است یا هنوز ادامه دارد، مشخص می‌کند.

این احکام از روز انتشار در روزنامه

رئیس جمهور برسد و مراحل ابلاغ را به شیوه مرسوم طی کند:

۳- صدور قوانین فرعی به منظور تضمین به‌کارگیری قوانین و مقررات که نخست‌وزیر، وزرا و اشخاص حقوقی دولتی وضع کرده باشد و صرفاً باید در روزنامه رسمی به چاپ برسد. بنابراین، حق قانون‌گذاری علاوه بر کابینه به اشخاص حقوقی دولتی نیز واگذار شده است.

رئیس جمهور قوانین مصوب پارلمان را ابلاغ می‌کند و در صورتی که رئیس جمهور آن را برای ابلاغ مناسب نبیند، با ذکر دلایل جهت بررسی بیشتر به مجلس بر می‌گرداند. این مورد شامل قوانین بودجه‌ای نمی‌شود.^{۲۵}

ب - تصویب معاهدات بین‌المللی: انعقاد معاهدات با دولت‌های خارجی و سازمان‌های بین‌المللی، منوط به توافق مجلس اعلا‌ی ملی ترکیه قرارداد مربوط به اجرای معاهدات بین‌المللی، روابط اقتصادی و بازرگانی و حقوق خصوصی افراد، باید ابلاغ و سپس اجرا شود. قراردادهای مربوط به روابط فنی و اقتصادی و بازرگانی یک‌ساله یا کم‌تر از آن، مشروط به این که تعهد مالی برای دولت ایجاد نکند و نسبت به موقعیت افراد یا حقوق مالی شهروندان ترک ساکن خارج تعدی نکند، تنها با اعلام

واگذاری، به تحقیق می‌پردازند و نظر انطباقی خود را ارائه می‌کند.

لایحه حساب‌های قطعی به همراه لایحه قانونی بودجه سال مالی جدید، به نظرخواهی مجمع عمومی کمیسیون تشخیص گذارده می‌شود و کمیسیون مذکور لایحه قانونی بودجه را به همراه لایحه حساب‌های قطعی به مجلس ارائه می‌کند و مجلس همزمان با لایحه بودجه، در مورد آن تصمیم می‌گیرد.

مجلس بر حساب‌های مؤسسات اقتصادی دولتی که مخارج آنان در بودجه سالانه پیش‌بینی نمی‌شود و سهامی که نیمی از سرمایه آن متعلق به دولت است نظارت و بازرسی می‌کند. اصول این بازرسی را قانون معین می‌کند.^{۲۶}

و - اعلان جنگ: در مورد اعلان جنگ در موارد مشروع براساس حقوق بین‌الملل (به جز در مورد پیمان‌های بین‌المللی که ترکیه عضو آن است)، اعزام نیروهای نظامی ترکیه به کشورهای خارجی براساس احکام مراجع بین‌المللی است، اجازه دادن به نیروهای نظامی برای اقامت در ترکیه در مواقعی که به کشور تجاوز شده است و دوره مجلس نیز به پایان رسیده یا موقتاً تعطیل شده باشد و تصمیم‌گیری در خصوص به کارگیری نیروهای نظامی ضروری باشد، رئیس جمهور تصمیم می‌گیرد.^{۲۷}

ز - اتخاذ تصمیم در مورد اعلان عفو عمومی و عفو مجرمان: به استثنای

رسمی واجد قدرت قانونی می‌شوند. اگرچه در متن قانون، زمان لازم‌الاجرا شدن احکام مذکور اعلام شده است و در همان روز انتشار به مجلس اعلا نیز تسلیم می‌شود، مع‌هذا این احکام در مجلس با اولویت و به طور فوق العاده به بحث گذاشته می‌شود و در صورت رد از سوی مجلس، از روز انتشار در روزنامه رسمی از اثر ساقط است.^{۲۵}

ه - تصویب لایحه بودجه و لایحه قانونی هزینه قطعی: مخارج دولت و نگاه‌های دولتی دارای شخصیت حقوقی، غیر از مؤسسات اقتصادی دولتی، را بودجه سالانه معین می‌کند و مقرراتی جز آنچه در بودجه مربوطه گنجانده شده است، به قانون بودجه افزوده نمی‌شود.

از آنجا که مجلس کمیسیون‌های تخصصی می‌دارد، هیئت وزیران حداقل ۷۵ روز قبل از شروع سال مالی، لایحه بودجه عمومی و کمکی را به همراه گزارشی که در بردارنده تخمین بودجه ملی است، به مجلس تقدیم می‌کند و این لایحه را کمیسیون بودجه‌ای که به همین منظور تشکیل شده و متشکل از ۴۰ عضو است، بررسی می‌کند و ظرف ۵۵ روز نهایی شده آن را مجلس بررسی می‌کند. لایحه حساب‌های قطعی را باید ظرف مدت ۷ ماه (و در صورت استثنای کمتر) مانده به پایان سال مالی مربوطه، هیئت دولت به مجلس ارائه کند و دیوان بازرسی مجلس پس از ۷۵ روز از تاریخ

پیشینه کار مجلس در ایران

ی - تأیید تصمیم رئیس جمهور در اعلام حالت فوق العاده: تأیید تصمیمات ریاست قوه مجریه در اعلام حالت اضطراری و تجدید آن برای حداکثر هر بار چهار ماه دیگر به درخواست هیئت وزیران و همچنین تأیید تصمیم رئیس جمهور مربوط به حکومت نظامی که به درخواست هیئت دولت صورت می گیرد و کاهش یا تجدید یا رفع دوره حکومت نظامی، همانند حالت فوق العاده است.

ک - اصلاح قانون اساسی: اصلاح قانون اساسی با پیشنهاد حداقل $\frac{1}{3}$ اعضای مجلس اعلای ملی صورت می گیرد و با تصویب اکثریت $\frac{2}{3}$ اعضای مجلس صورت می پذیرد. این اصلاحیه ها نیز همانند سایر قوانین برای ابلاغ نزد رئیس جمهور ارسال می شود و در صورت ارجاع قانون مزبور به مجلس، رئیس جمهور برای بررسی بیشتر و تصویب مجدد مجلس بدون هیچ گونه تغییری، می تواند اصلاحیه های مذکور را سه همه پرسی بگذارد و این اصلاحات باید در روزنامه های رسمی چاپ و منتشر شود.

۳-۷- مصونیت پارلمانی

نمایندگان مجلس از مصونیت پارلمانی و از حق عدم تعرض و عدم مسئولیت برخوردارند و در صورت انتخاب مجدد،

افرادی که به ارتکاب اعمال مذکور در ماده ۱۴ قانون اساسی ترکیه دست زده اند، حق بخشایش و تنزیل درجه کیفر محکومان در ترکیه، در اختیار مجلس است.

ح - تطابق احکام دادگاه ها: اتخاذ تصمیم در مورد چاپ پول و رسیدگی به دادخواست شهروندان در خصوص مسائل خود یا مسائل عمومی و درخواست محکومان به مرگ نیز از وظایف مجلس است.

ط - انتخاب رئیس جمهور: رئیس جمهور برای دوره ای ۷ ساله و با رأی اکثریت $\frac{2}{3}$ اعضای مجلس که ۴۰ سال سن یا بالاتر داشته باشند از تحصیلات عالی برخوردار باشند و از بین شهروندانی که حایز شرایط نمایندگی و شرایط مذکور باشند، صورت می گیرد. در صورت عدم کسب اکثریت مذکور در نوبت های اول و دوم، پس از حداقل سه روز برای بار سوم رأی گیری می شود و نامزد هایی که اکثریت مطلق آرا را کسب کنند انتخاب می شوند و در صورت فقدان کسب چنین اکثریتی بین دو تن از نامزدانی که در نوبت سوم بیشترین آرا را به دست آورده اند، مجدداً رأی گیری می شود و در صورت عدم کسب اکثریت مطلق در این نسوبت، فوراً انتخابات عمومی جدیدی برای مجلس اعلای ملی انجام می شود.^{۲۸}

مجدداً انتخاب شده باشد، بستگی به تجدید مصونیت مجلس دارد. گروه‌ها و احزاب سیاسی نباید در مورد امنیت پارلمانی در مجلس اعلای ملی بحث کنند.^{۳۰}

۳-۸- حقوق ماهانه نمایندگان

حقوق و مزایای اعضای مجلس اعلای ملی را قانون تنظیم می‌کند. مبلغ حقوق ماهانه نباید از حقوق بالاترین مستخدم دولت تجاوز بکند و همچنین موجب مسافرت نباید از نصف حقوق فرد تجاوز کند. حقوق و مزایای پرداختی به نمایندگان مجلس اعلای ملی موجب تعویق پرداخت حقوق بسازنشستگی و منافع مشابه توسط سازمان‌های تأمین اجتماعی نمی‌شود. حداکثر حقوق و مزایای سه ماه، ممکن است از پیش پرداخت شود.^{۳۱}

۳-۹- دیوان قانون اساسی

قانون اساسی ترکیه در ماده ۱۴۶ تا ماده ۱۵۳ به صراحت به دیوان قانون اساسی اشاره کرده است.

وظیفه اصلی دیوان قانون اساسی تطابق شکلی و محتوایی قوانین، احکام دارای پشتوانه قانونی و آئین‌نامه داخلی مجلس با مفاد قانون اساسی است که در زیر به تشکیلات و ترتیبات آن پرداخته شده است.

الف - تشکیلات: دیوان قانون اساسی ۱۱ عضو اصلی و ۴ عضو علی‌البدل دارد. ۲ عضو اصلی و ۲ عضو علی‌البدل از دیوان عالی استیناف، ۲ عضو اصلی و یک عضو علی‌البدل از شورای کشوری،

مجلس در مورد تجدید مصونیت آنها تصمیم می‌گیرد. همچنین کلیه وزرای غیر عضو مجلس با ادای سوگند مخصوص نمایندگان، در طول وزارت به قوانین و شرایط مربوط به نمایندگی پایبند بوده و از مصونیت پارلمانی برخوردارند و مانند نمایندگان حقوق و مزایا دریافت می‌کنند.^{۳۲} اعضای مجلس اعلای ملی در مقابل آرا و اظهاراتی که به سبب موقعیت شغلی خود ابراز می‌کنند و دیدگاه‌هایی که در مجلس بیان می‌کنند و همچنین تکرار یا فاش این نظرات در خارج از مجلس، مسئول نیستند مگر این‌که مجلس با پیشنهاد هیئت رئیسه تصمیم دیگری اتخاذ کند.

نمایندگانی را که متهم به ارتکاب عمل خلافی قبل یا بعد از انتخاب شدن باشند نمی‌توان بازداشت، بازجویی، توقیف یا محاکمه کرد، مگر این‌که مجلس در آن مورد تصمیم بگیرد. این مقررات، مواردی را که عضو مجلس هنگام ارتکاب جرمی که مستوجب جریمه‌ای سنگین است دستگیر می‌شود و نیز موارد موضوع ماده ۱۴ قانون اساسی در صورتی که تحقیقات قبل از انتخاب شدن آغاز شده باشد، در بر نمی‌گیرد. در این موارد مقام ذی‌ربط، مجلس اعلای ملی را صریحاً و مستقیماً در جریان امر می‌گذارد. اجرای حکم قضائی صادره در مورد نماینده مجلس ملی - چه قبل و چه بعد از انتخاب شدن - به بعد از پایان دوره نمایندگی موکول می‌شود و محدودیتی در دوره نمایندگی اعمال نمی‌شود.

تحقیق و پیگرد قضائی نماینده‌ای که

پیشینه کار و مجلس هنر

کسب اکثریت مطلق آرای اعضا صورت می‌گیرد و ممکن است در پایان دوره خدمتشان مجدداً انتخاب شوند.^{۳۳}

ب - **ختم عضویت:** اعضای دیوان قانون اساسی در سن ۶۵ سالگی بازنشسته می‌شوند. اگر عضوی از دیوان قانون اساسی به انجام خلافی که مستوجب برکناری او از سمتش در قوه قضائیه است محکوم شود، عضویت وی خود به خود ملغی می‌گردد و در صورتی که عضوی به علت بیماری قادر به انجام وظایفش نباشد، با تصمیم اکثریت مطلق آرای اعضا، عضویت وی پایان می‌یابد.^{۳۳}

ج - **اختیارات و فعالیت‌ها:** همان‌گونه که اشاره شد دیوان قانون اساسی به بررسی مطابقت شکل و محتوای قوانین، احکام دارای پشتوانه قانونی و آیین‌نامه داخلی مجلس اصلاحی ملی با قانون اساسی مسی‌پردازد. این دیوان در مورد اصلاحات قانون اساسی، تنها به بررسی صوری آنها اکتفا می‌کند. در شرایط وقوع حالت فوق‌العاده، حکومت نظامی یا جنگ، هیچ اقدامی در جهت بررسی عدم مطابقت صوری و ماهوی در مورد احکام دارای پشتوانه قانونی صورت نمی‌گیرد.

رسیدگی صوری به قوانین محدود است به این که آیا در آخرین رأی‌گیری اکثریت لازم کسب شده است یا نه؟

یک عضو از دادگاه عالی نظامی استیفاف، یک عضو از دادگاه عالی اداری نظامی، یک عضو از دیوان بازرسی، سه نامزد معرفی شده برای هر منصب خالی که مجمع عمومی قضات آن را از میان رئیس و اعضای دادگاه‌ها با رأی اکثریت مطلق انتخاب می‌کند، یک عضو را رئیس جمهور از میان فهرست ارائه شده از سوی شورای عالی آموزش که از میان اعضای هیئت آموزشی مؤسسات عالی آموزشی که در شورا عضویت ندارد تهیه شده است انتخاب می‌کند و ۳ عضو اصلی و یک عضو علی‌البدل از میان حقوقدانان و مدیران ارشد اداری، انتخاب می‌شوند و همگی را رئیس جمهور منصوب می‌کند. شرایط انتصاب عضو اصلی یا علی‌البدل دیوان قانون اساسی، از میان هیئت آموزشی مؤسسات عالی، حقوقدانان و مدیران ارشد اداری منوط به داشتن سن بالاتر از ۴۰ سال، تکمیل تحصیلات عالی، سابقه حداقل پانزده سال عضویت در امور آموزشی مؤسسات آموزش عالی یا حداقل پانزده سال کار در خدمات دولتی یا حداقل پانزده سال وکالت است.

دیوان قانون اساسی دو نفر را رئیس و نایب رئیس از میان اعضای اصلی خود برای مدت چهار سال انتخاب می‌کند. این انتخاب با رأی مخفی و

تصمیم، تقاضاهای فسخ در زمینه نقض ماهوی قانون اساسی را با اولویت بررسی می‌کند. سازماندهی و شیوه دیوان قانون اساسی را قانون تعیین می‌کند و روش تقسیم کار بین اعضا را آیین نامه داخلی آن - که دیوان تهیه کرده است - مشخص می‌کند.

دیوان قانون اساسی به جز در مواردی که به جای دیوان عالی عمل می‌کند، بر اساس پرونده‌ها بررسی می‌کند، هر چند ممکن است در مواقع ضروری از افراد مطلع حضوراً توضیح بخواهد.^{۳۵}

ه - اعمال فسخ: رئیس جمهور، گروه حزبی پارلمانی صاحب قدرت، گروه حزبی پارلمانی مخالف و حداقل ۱/۵ اعضای مجلس اعلاّی ملی می‌توانند بر اساس اظهار عدم مطابقت صوری و ماهوی در مورد احکامی که پشتوانه قانونی دارند، آیین نامه داخلی مجلس اعلاّی ملی و مواد مقررات ویژه آن، از دیوان قانون اساسی تقاضای اعمال فسخ کنند. در صورتی که حزب پارلمانی صاحب قدرت بیش از یکی باشد، حق اقدام برای اعمال فسخ از آن حزبی است که تعداد نمایندگان بیشتری داشته باشد.^{۳۶}

و - محدودیت زمانی برای اعمال فسخ: حق اقدام مستقیم برای اعمال فسخ به دیوان قانون اساسی، ۶۰ روز پس از انتشار قوانین، احکام دارای پشتوانه قانونی و آیین نامه‌های مورد اعتراض، در روزنامه رسمی به پایان می‌رسد.^{۳۷}

رسیدگی به اصلاحات قانون اساسی نیز محدود به رعایت حداقل مصرحه در قانون در مراحل پیشنهاد و رأی‌گیری فوریت‌های قانونی است. رسیدگی ماهوی ممکن است با درخواست رئیس جمهور یا تقاضای ۱/۵ اعضای مجلس اعلاّی ملی به عمل آید. تقاضاهای مربوط به نقض ماهوی نباید بیش از ۱۰ روز پس از تاریخ اعلام آن صورت پذیرد.

دیوان قانون اساسی، دیوان عالی، صلاحیت محاکمه رئیس جمهور، اعضای هیئت وزیران، رئیس و اعضای دیوان قانون اساسی، دیوان عالی استیناف شورای کشوری، دادگاه عالی نظامی استیناف، دادگاه عالی اداری اداره نظامی، دادستان کل کشور، معاون دادستان کل کشور، رئیس معاون شورای عالی قضات و دادستان‌ها، رئیس و معاون دیوان بازرسی را دارد. دادستان کل کشور یا معاون دادستان کل کشور در دیوان عالی مانند دادستان عمل می‌کنند. حکم دیوان عالی حکمی است قطعی و تغییرناپذیر سایر وظایف دیوان را قانون اساسی مشخص کرده است.^{۳۸}

د - عمل و شیوه محاکمه: دیوان قانون اساسی با حضور رئیس و ده عضو تشکیل جلسه می‌دهد و با اکثریت مطلق، تصمیم می‌گیرد. تصمیم در مورد فسخ اصلاحات قانون اساسی با اکثریت ۲/۳ آرای اعضا اتخاذ می‌شود. دیوان قانون اساسی در رسیدگی و اتخاذ

تقاضا در روزنامه رسمی سپری شده باشد.^{۲۸}

ح - تصمیمات دیوان قانون اساسی: تصمیمات دیوان قانون اساسی قطعی است و تصمیمات مبنی بر فسخ، بدون ذکر کتبی دلایل به اطلاع عموم نمی‌رسد. در جریان فسخ قانون یا احکام دارای پشتوانه قانونی، دیوان قانون اساسی به عنوان رکن قانونگذار عمل نمی‌کند و حکم را برای اجرای جدید ارجاع می‌دهد.^{۲۹}

۳- احزاب سیاسی و پارلمان (نظام حزبی در ترکیه)

تشکیل، فعالیت، نظارت و انحلال احزاب سیاسی بر اساس قوانین و مقررات قانون اساسی سال ۱۳۶۱ ش/ ۱۹۸۲ م و قانون احزاب سیاسی مصوب ۳ اردیبهشت ۱۳۶۱ ش/ ۲۲ آوریل ۱۹۸۲ م تنظیم می‌شود. همه شهروندان ترکیه (به استثنای کارمندان دولتی و اعضای نیروهای مسلح)، که سن آنها بالای ۲۰ سال است می‌توانند به عضویت احزاب سیاسی در آیند یا حزب تشکیل دهند، به شرط آن که خود را با روش‌ها و مقررات مربوط تطبیق دهند و با آنها در ارتباط باشند. کسب مجوز قبلی برای تشکیل یک حزب سیاسی لازم نیست. احزاب مجازند آزادانه و بر طبق مواد قوانین مربوطه و قانون اساسی فعالیت کنند. قانون اساسی مقرر کرده است که

ز - بحث عدم مطابقت با قانون اساسی در دیگر دادگاه‌ها؛ اگر محکمه‌ای که موضوعی را بررسی می‌کند به نتیجه عدم مطابقت قانون حکم دارای پشتوانه قانونی با قانون اساسی برسد یا در صورتی که به جدی بودن ادعای عدم مطابقت با قانون اساسی که یکی از احزاب تسلیم کرده‌اند، متقاعد شود، تا تصمیم‌گیری دیوان قانون اساسی، رسیدگی به موضوع را به تعویق می‌اندازد. در صورتی که دادگاه به جدی بودن ادعای عدم مطابقت با قانون اساسی متقاعد نشود، مقام ذی صلاح تصمیم به استیناف در مورد ادعا و اصل حکم قضاوت می‌گیرد.

دیوان قانون اساسی ظرف پنج ماه از زمان دریافت موضوع و مباحثه در مورد آن، تصمیم‌گیری و اعلام نظر عمومی می‌کند. اگر ظرف این مدت تصمیمی اتخاذ نشود، محکمه بر اساس مقررات قانونی موجود موضوع را بررسی می‌کند، هر چند در صورتی که تصمیم دیوان قانون اساسی قبل از اختتام مورد بحث در محکمه اتخاذ شود، محکمه موظف به رعایت آن خواهد بود. هیچ ادعایی مبنی بر عدم مطابقت با قانون اساسی در مورد مقرراتی که یک بار بررسی شده‌اند به عمل نمی‌آید، مگر این که مدت ده سال از انتشار تصمیم دیوان قانون اساسی مبنی بر رد استحقاق

اعمال و تصمیمات داخلی سیاسی باید با مقررات دمکراتیک مطابقت داشته باشد. بازرسی یا رسیدگی مالی احزاب را نیز فقط دادگاهی که براساس قانون اساسی تشکیل یافته باشد انجام می‌دهد. سازماندهی یک حزب سیاسی، نهادهای مرکزی، سازمان‌های ایالتی و شهری و گروه حزبی پارلمانی را در برمی‌گیرد. همه احزاب سیاسی باید دفتر مرکزی خود را در آنکارا تأسیس کنند. تشکیل مراکز احتیاج به امضای حداقل ۳۰ شهروند ترک - که شرایط عمومی رأی دادن را داشته باشند - دارد. بیشترین اعتبار در داخل حزب سیاسی از آن اساسنامه خود حزب است. سازمان مرکزی حزب سیاسی، اساسنامه، رهبر حزب، هیئت مرکزی تصمیم‌گیری و اجرایی، هیئت انضباطی و انجمن حزبی را در برمی‌گیرد.^{۴۰}

نظام چند حزبی در حیات سیاسی ترکیه، پدیده نسبتاً جدیدی است که به تدریج از انحصار حزبی اولیه حزب تاریخی جمهوریخواه خلق سر بر آورده است. حزب جمهوریخواه خلق که آتاتورک در سال ۱۳۰۲ ش/ ۱۹۲۳ م آتاتورک تأسیس کرد، تا سال ۱۳۲۹ ش/ ۱۹۵۰ م که نخستین انتخابات واقعاً آزاد کشور برگزار شد - تقریباً فارغ از هر گونه رقابت جدی قدرت را در قبضه خود داشت. این حزب در دی ماه ۱۳۵۶ ش/ ژانویه ۱۹۷۸ م نیز تحت رهبری «بولنت اجویت»، به عنوان یکی از شرکای ائتلاف حاکم، مجدداً به قدرت رسید. در انتخابات سال

۱۳۲۹ ش/ ۱۹۵۰ م، که «عدنان مندروس» و «جلال بایار» حزب دمکراتیک را که در سال ۱۳۲۵ ش/ ۱۹۴۶ م، تأسیس کرده بودند، به قدرت رسید و در سراسر دهه بعد، یعنی از اردیبهشت ۱۳۲۹ ش/ مه ۱۹۵۰ م تا کودتای نظامی اردیبهشت ۱۳۳۹ ش/ مه ۱۹۶۰ م که طی آن این حزب منحل شد و رهبران آن دستگیر و محاکمه شدند، بر مسند قدرت ماند. بعد از کودتای مزبور، بسیاری از اعضای حزب دمکراتیک به حزب عدالت پیوستند. در سال‌های بعد از ۱۳۳۹ شمسی (۱۹۶۰ میلادی)، ترکیه شاهد تأسیس بیش از ۹ حزب بود که نماینده گرایش‌ها و نظرات سیاسی گوناگونی بودند.^{۴۱}

تا پیش از کودتای شهریور ۱۳۵۹ (سپتامبر ۱۹۸۰)، احزاب سیاسی فعال در این کشور عبارت بود از:

- ۱- حزب عدالت، ۲- حزب جمهوریخواه خلق، ۳- حزب دمکراتیک، ۴- حزب سلامت ملی، ۵- حزب جمهوریخواه اعتماد، ۶- حزب حرکت ملی، ۷- حزب ملت، ۸- حزب وحدت ترکیه، ۹- حزب نظم ملی، ۱۰- حزب سوسیالیست کارگران، ۱۱- حزب کارگر ترکیه، ۱۲- حزب کمونیست ترکیه.

فعالیت‌های حزبی در ترکیه را به سه دسته می‌توان تقسیم کرد:

الف- احزابی که فعالیتشان رسمی و قانونی است؛^{۴۲}

ب- گروه‌های غیر پارلمانی؛^{۴۳}

ج- احزاب غیرقانونی.^{۴۴}

جدول شماره ۱ - احزاب رسمی فعال در ترکیه

رئیس حزب	سال تاسیس (میلادی)	حزب
نجم‌الدین اربکان	۱۹۸۳/۷/۲۹	حزب رفاه
سلیمان دمیرل (مؤسس)، رهبر فعلی تانسو چیلر	۱۹۸۳/۶/۲۳	حزب راه راست
یلدریم آق‌بلوت	۱۹۸۳/۵/۲۰	حزب امام‌میهن
اردال اینونو	۱۹۸۳/۵/۲۰	حزب مردمی سوسیال دموکرات
آلپ ارسلان تورکش	۱۹۸۳/۷/۷	حزب کارگر ملی‌گرا
یسار یورکون	۱۹۸۳/۷/۲۹	حزب پرچم
ایکوت ادیبلی	۱۹۸۴/۳/۲۱	حزب دموکراسی اصلاح طلب
بولنت اجویت	۱۹۸۵/۱۱/۱۴	حزب چپ دموکراتیک
فریت ایزور	۱۹۸۸/۲/۱	حزب سوسیالیست
سلال اتین بدری ارت	۱۹۸۸/۶/۶	حزب سبزه‌ها
گوخان اولی اوغلی	۱۹۸۸/۱۰/۴	حزب جوان جمهوریخواه
اسزای کرکوک	۱۹۹۰/۳/۲۶	حزب مردم
بدرتین دلمان	۱۹۹۰/۵/۱۷	حزب مرکزی دموکراتیک

ژورنال علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۴-۱- احزاب رسمی
براساس آمار منتشر شده توسط وزارت کشور ترکیه در ۱۱ خرداد ۱۳۶۹ ش/اول ژوئن ۱۹۹۰ م فهرست احزابی که براساس قانون احزاب و به طور رسمی در این کشور فعالیت می‌کنند به شرح بالا است.

۴-۲- گروه‌های غیر پارلمانی
الف - حزب کارگران (IP): حزب کارگران، جانشین حزب سوسیالیست است که در بهمن ۱۳۶۷ ش/فوریه ۱۹۸۸ م اولین تشکیلات آشکار سوسیالیستی بود که بسعد از کودتای ۱۳۵۹ ش/ ۱۹۸۰ م ایجاد شد. این حزب، خواهان خروج

گروه‌های دست چپی نیز شامل حزب دمکراسی (به رهبری «یاشارکایا»)، حزب سبزا (به رهبری «آیدین ایاز»)، حزب سوسیالیست ترکیه (به رهبری «علی اوندس»)، حزب انقلاب سوسیالیست (به رهبری «جنان بیچاکچی») و حزب کارگران سوسیالیست (به رهبری «تورگت کوچاگ») بود.

۴-۳- احزاب غیر قانونی

حزب وحدت کمونیستی ترکیه: (Tbkp):
حزب وحدت کمونیستی ترکیه در سال ۱۳۶۷ش/۱۹۸۸م با ادغام حزب کمونیست ترکیه و حزب کارگر ترکیه به وجود آمد. فعالیت این گروه‌های متشکل حزب که طرفدار شوروی بودند، از سال ۱۳۰۴ش/۱۹۲۵م ممنوع شده بود. فرماندهی مرکزی این حزب در اروپای شرقی مستقر بود و در نیمه قرن بیستم میلادی طرفداران زیادی از تبعیدیان و آوارگان ترکیه به دست آورده بود. اگر چه این حزب غیر قانونی باقی مانده است، اما فعالیت خود را در داخل ترکیه از سال ۱۳۶۱ش/۱۹۸۳م دوباره شروع کرد و اولین کنگره‌اش را - که بیش از ۵۰ سال تشکیل نشده بود - تشکیل داد. رهبرها سابقه این حزب «بهیچ بوران» بود که در سال ۱۳۶۶ش/۱۹۸۷م از دنیا رفت.

در کمتر از ۲ هفته پس از انتخابات نوامبر ۱۹۸۷، دبیر کل TKD، «صدیر کوتلو» و دبیر کل JIP، «پنهان سارگین‌اربین» با هدف ایجاد ساختاری جدید به ترکیه

ترکیه از «ناتو» و ملی کردن اقتصاد می‌شد. در سال‌های بعد از تأسیس این حزب حکومت در صدد انقای حزب کارگران به دلیل مخالفت برخی از برنامه‌های آن با قانون اساسی برآمد. اما دیوان قانون اساسی بر خلاف آن رأی داد. با این وجود به این حزب اجازه داده نشد که در انتخابات سال ۱۳۷۰ش/۱۹۹۱م شرکت کند. در اواسط سال ۱۳۷۱ش/۱۹۹۲م، به رأی دیوان تغییر یافت و از محدودیت حزب پشتیبانی کرد. رهبران این حزب «فریت ایل سور» و «یالچین بویوکداغلی» هستند.

ب - حزب وحدت سوسیالیستی: حزب وحدت سوسیالیستی را اعضای مختلف گروه‌های جناح در بهمن ۱۳۷۰ش/فوریه ۱۹۹۱م تشکیل دادند. گروه‌های تشکیل دهنده این حزب سابقاً چهارگوسی داشت. حزب «کمال آنادل»، «سادون آرن» و «آلین دیکمن» هستند. دیگر گروه‌های غیر پارلمانی که شامل پنج گروه دست راستی و پنج گروه دست چپی هستند، از تیر ۱۳۷۲ش/ژوئیه ۱۹۹۳م شکل گرفت. گروه‌های دست راستی شامل حزب دمکرات (به رهبری «هایوتین ارکمن»)، حزب تحول بزرگ (به رهبری «آیدین مندرس»)، حزب جمهوری دمکرات، (به رهبری «جوان رهبر» و «جوکان اولیا اوغلی»)، حزب رستاخیز (به رهبری «سفر کرکوک») و حزب احیا (به رهبری «حسن جلال گوز») بود.

پیشینه و تکوین مجلس ملی

دست آورد، نتوانست دولت مستقلی تشکیل بدهد و به ناچار به ائتلاف گردهد.^{۲۴}

۲- حزب مام میهن (ANAP): که مدت هشت سال حزب حاکم ترکیه بود. رهبری حزب در حال حاضر با مسعود یلماز، وزیر امور خارجه و نخست وزیر سابق ترکیه است. این حزب در سال ۱۳۶۲ ش/ ۱۹۸۳ م تأسیس شد و افرادی از جناح‌های لیبرال و محافظه‌کار به دور خود جمع کرد.^{۲۷} در انتخابات اخیر، این حزب توانست ۱۳۴ کرسی از ۵۵۰ کرسی مجلس ترکیه را به خود اختصاص دهد.^{۲۸}

۳- حزب راه راست (DYP): را که ادامه حزب بزرگ ترکیه است، در سال ۱۳۶۲ ش/ ۱۹۸۳ م کودتاگران با استفاده از فضای بازسیاسی ایجاد شده تشکیل دادند و به این ترتیب به نوعی حزب عدالت سابق را احیا کردند. این حزب ادامه حزب دمکرات است که بعد از کودتای سال ۱۳۵۹ ش/ ۱۹۶۰ م منحل شد و اکثر رهبران برجسته آن اعدام گردیدند حزب راه راست به رهبری «حسام الدین جیندرق» تأسیس شد، ولی رهبر اصلی آن «سلیمان دمیرل» سیاستمدار کهنه کار ترک است. این حزب در دوره پیش اکثریت کرسی‌های مجلس را به رهبری «تانسو چیللر» به دست آورده بود.^{۲۹} طی انتخابات اخیر،

بازگشتند. با دستگیری آنها در هنگام ورود، این دو شخص در آذر ماه همان سال به اتهام رهبری سازمانی غیرقانونی، انتشار تبلیغات کمونیستی و توهین به مقامات دولتی به زندان محکوم شدند، آنها در اوایل سال ۱۳۶۹ ش/ ۱۹۹۰ م، با رأی بعدی دیوان قانون اساسی مبنی بر تأیید ممنوعیت حزب آزاد شدند.

طی انتخاباتی که در دی ماه ۱۳۷۴ ش/ دسامبر ۱۹۹۵ م در ترکیه انجام شد، نحوه توزیع کرسی‌های پارلمانی براساس احزاب دارنده‌های آن به قرار زیر است، این احزاب عبارت بود از:

۱- حزب رفاه (RP): که در سال ۱۳۶۲ (۱۹۸۳ میلادی) تأسیس شد و رهبر آن «احمد نکرال» بود و آرم و نشانه آن یک هلال و یک سنبل است. هلال نمایش استقلال و سنبل نشانه عرق پیشانی است. عموم اعضای این حزب مسلمان بودند و عملکرد آن ادامه حزب سلامت ملی به شمار می‌رود. رهبری فعلی این حزب را «نجم‌الدین اریکان» بر عهده دارد.^{۲۵} وی هم‌اکنون نخست‌وزیر ترکیه است.

حزب رفاه طی انتخاباتی که اخیراً در ترکیه صورت گرفت، توانست با کسب ۱۵۸ کرسی از ۵۵۰ کرسی پارلمان (یعنی ۲۱/۳۲ درصد آرا) در انتخابات پیروز شود. با این حال به دلیل این که نتوانست اکثریت قاطع را به

فهرست منابع

۱- اسعدی، مرتضی، جهان اسلام، تهران، نشر دانشگاهی، دانشگاه تهران، ۱۳۶۹، ج دوم، ص ۳۵۶.

۲- ترکیه، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ۱۳۶۹، ص ۸۹.

۳- اسعدی، پیشین، ص ۳۵۷.

۴- همان، ص ۳۸۵.

5. The States Man's Year - Book, Brian Hunter, 1992- 1993, P. 1294.

۶- ترکیه، پیشین، ص ۹۱.

۷- همان، ص ۸۷.

۸- ترکیه، تهران، وزارت بازرگانی، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، بررسی مسائل کشورها، ش ۷، ص ۵۷.

9. The Constitution of the Republic of Turkey, P.1.

۱۰- عمید زنجانی، عباسعلی، حقوق اساسی کشورهای اسلامی، جزوه درسی کارشناسی ارشد، تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۱۳۷۴، ص ۲۵۵.

همچنین رجوع شود به:

The Constitution of the Republic of Turkey.

Article 76, P.28.

۱۱- دیوان عالی استیناف، آخرین مرجع تجدید نظر در مورد تصمیمات و احکام صادره دادگاه‌ها و دیگر مواردی است که قانوناً به دیگر مقامات قضایی ارجاع نشده است. همچنین اولین و آخرین مرحله رسیدگی به موارد خاص تعیین شده در قانون را بر عهده دارد. اعضای دیوان عالی استیناف از شورای عالی قضات و دادستان‌ها از بین دادستان‌ها و قضات درجه اول کشور، دادستان‌های دادگاه‌ها و آنهاست که برای این

این حزب توانست ۱۳۳ کرسی پارلمانی را به دست بیاورد و بعد از حزب مام میهن در جایگاه سوم قرار بگیرد.^{۵۰}

۴- حزب جمهوریخواه خلق: که در انتخابات اخیر مقام چهارم را به دست آورد.

۵- حزب دمکراتیک خلق: که در انتخابات اخیر مقام پنجم را به دست آورد.

نتایج انتخابات عمومی نشان داد که آرای احزاب دست چپی در مجموع نسبت به انتخابات گذشته، کاهش یافته است. در انتخابات دی‌ماه ۱۳۷۴ ش/ دسامبر ۱۹۹۵ م به دلیل این که هیچ یک از احزاب نتوانستند اکثریت قاطع را به دست بیاورند، برای تشکیل دولت بعدی نیازمند ائتلاف شدند.

سرانجام طی مذاکرات مختلف بین سران احزاب رفاه و راه راست و مام میهن، این ائتلاف بین حزب مام میهن و راه راست صورت گرفت. در دولت ائتلافی پنج‌ساله جدید ترکیه که از ائتلاف این دو حزب تشکیل شده بود، طبق توافقات به عمل آمده قرار بود تا آخر سال جاری، «مسعود یلماز»، در سال‌های دوم و سوم «تانسو چیلدر» و در سال چهارم مجدداً «مسعود یلماز» پست نخست‌وزیری را احراز کند. در سال پنجم نیز نماینده‌ای از حزب راه راست با توافق طرفین به نخست‌وزیری انتخاب شود. ولی با اختلافاتی که درون این ائتلاف به وجود آمد، مجدداً «نجم‌الدین اربکان» به نخست‌وزیری رسید و مأمور تشکیل کابینه شد.

- ۲۹- همان، ص ۲۵۸.
30. Loc. cit., Parliamentary Immunity, Article 83, p. 31.
31. Ibid, Salaries and Allowances, Article 86, p. 32.
32. The Constitution of Republic of Turkey. Article 146, .
33. Ibid, Article 147.
34. Ibid, Article 148.
35. Ibid, Article 149.
36. Ibid, Article 150.
37. Ibid, Article 151.
38. Ibid, Article 152.
39. Ibid, Article 153.
40. The General Directorate of Press and Information , Turkey (Gaye Matbaacilik Sanayii ve Ticaret A.s 1990, p. 67.
- ۴۱- اسعدی، مرتضی، پیشین، ص ۳۶۸.
- ۴۲- انصاری، جواد. ترکیه در جستجوی نقشی تازه در منطقه. تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی، ۱۳۷۳، ص ۱۱۵.
43. Political Hand Book of the World, 1993, p. 852.
44. Ibid. p.p. 852. 853.
- ۴۵- انصاری، پیشین، ص ۱۱۶.
- ۴۶- اطلاعات، (۱۳۷۴/۱۰/۵)، ص ۱۶.
- ۴۷- انصاری، پیشین، ص ۱۱۶.
- ۴۸- سلام، (۱۳۷۴/۱۰/۵)، ص ۱.
- ۴۹- انصاری، پیشین، ص ۱۱۶.
- ۵۰- سلام، پیشین، ص ۱.
- شغل مناسبند، با رأی مخفی و کسب اکثریت مطلق، انتخاب و انتصاب می شوند (ماده ۱۵۴ قانون اساسی ترکیه).
12. The Constitution of the Republic of Turkey.E. General Administration and Supervision of the Elections. Article, 19.
13. Ibid, A. Convening and Adjournment. Article 93, p. 35.
- ۱۴- اسعدی، پیشین، ص ۳۶۷ تا ۳۶۸.
15. Loccit, Constitution of the Republic of Turkey. Article 75, p. 27.
16. Political Hand Book of the World 1993, p 849.
17. Loc,cit The States Mans year Book . p 1294.
18. loccit. Constitution of the Republic of Turkey. Article 77,p.28.
- ۱۹- عمید زنجانی، عباسعلی، پیشین، ص ۲۵۷.
20. Ibid,Section B. Bureau of the Assembly. Article 94, pp. 35.36.
21. Ibid,Section D.Quorums Required for Sessions and Decisions. Article 96, p 37.
- ۲۲- عمید زنجانی، پیشین، ص ۲۶۰.
23. Loccit,Section D. Ratification of Intermental Treaties. Article 90, p, 33.
- ۲۴- عمید، زنجانی، پیشین، ص ۲۶۲.
- ۲۵- همان، ص ۲۶۳ تا ۲۶۴.
- ۲۶- همان، ص ۲۶۵.
27. Loc. cit, Section F. Declaration of State of War and Authorization to Permit the Use of Armed Forces. Article, 92. p. 35.
- ۲۸- عمید زنجانی، عباسعلی، پیشین، ص ۲۶۶.